

Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος Μαΐου, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐκ τοῦ εἰς Ἑλλάδα ταξιδίου του, ἀπεβίωσεν ἐπιφανὴς τῆς Κ. Διαθήκης ἐρευνητῆς, ὁ καθηγητῆς τοῦ ἐν Χάλλῃ πανεπιστημίου E. von Dobschütz, εἰς τῶν τελευταίων καὶ δὴ καὶ κλασικῶν ἀντιπροσώπων τῆς προπολεμικῆς γερμανικῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, ἀπὸ ἐπόψεως ἐπιστημονικῆς ἐμβριθείας καὶ ἥθους καὶ ἐμφανίσεως.

Καταγόμενος ἐκ παλαιᾶς εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Σιλεσίας, ἐπεδόθη εἰς τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἣν ἐνεπνεύσθη παρὰ τοῦ χριστιανικοῦ οἴκου του. Διτέλεσε δὲ μαθητῆς καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν ἐδέχθη ἱκανὴν ἐπίδρασιν παρὰ τοῦ Luthardt, τοῦ Gregory, τοῦ Kähler καὶ μάλιστα τοῦ Ad. Harnack. Διὰ τῶν πλουσίων φυσικῶν καὶ ἐπικτητῶν προσόντων του διεκρίθη ἔνωρις ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ πεδίῳ, προαχθεὶς ἐν ἡλικίᾳ μόλις 34 ἐτῶν εἰς τακτικὸν καθηγητὴν τῆς ἐπιστήμης τῆς Κ. Δ' ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Στρασβούργου, ἔνθα διεδέχθη τὸν H. Holzmann, ἐκεῖθεν δὲ μετεκλήθη εἰς Βρεσλαύταν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν γενέτειράν του Χάλλην, ἔνθα καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Τὸν χειμῶνα τοῦ 1913—14 μετεκλήθη, ἵνα διδάξῃ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Harvard ἐν Ἀμερικῇ. Κατὰ δὲ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον προσήνεγκε καὶ στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ.

Ἀπὸ ἐπόψεως θεολογικῆς κατευθύνσεως ὁ Dobsch. ἀνῆκεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πολλῶν μετριοπαθῶν φιλελευθέρων θεολόγων, προσπαθῶν ἐντίμως νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἱστοριοκρατικὴν ἐλευθεροφροσύνην πρὸς τὰ δεδομένα τῆς παραδόσεως, ἣν οἶκοθεν ἠύλαβεῖτο. Ὡς λέγει ὁ ἴδιος ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του (σ 8) ἦτο «ἄνθρωπος τῆς εὐρείας μέσης ὁδοῦ», ἀποφεύγων τὴν παρακολούθησιν «τυχοδιωκτικῶν ὁδῶν» ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἀποστρεφόμενος τὸν ριζοσπαστισμὸν, ὅστις, ἔλεγεν, «ἐμποεῖ μὲν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς νέους, ἀλλὰ μὲ τοῦτο δὲν προάγει τὴν ἐπιστήμην». Ἀπεστρέφετο τὴν καινοθηρίαν. «Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ», ἔλεγεν, «ἡ σαφὴς διατύπωσις τῆς κοινῆς γνώμης (communis opinio) ἔχει τοὐλάχιστον τὸσαύτην ἀξίαν ὅσον καὶ ἡ προσθήκη μιᾶς νέας τολμηρᾶς ὑποθέσεως εἰς τὸσαύτας ἄλλας» (σ. 9). «Πολλάκις», ἔλεγε, «φαίνονται εἰς ἐμὲ οὕτω σαφῆ τὰ πράγματα, ὥστε νὰ μὴ δύναμαι νὰ ἐννο-

ήσω διατί μερικοί δὲν ἐπαναπαύονται εἰς αὐτά, ἀλλὰ προσφεύγουσιν εἰς ἄλλας λύσεις», παραγωνρίζοντες ὅτι «ἡ πραγματικότης εἶναι οὕτω περιπεπλεγμένη οἴκοθεν, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν αὐτὴν διὰ τῶν περιπλοκωτάτων θεωριῶν ἡμῶν». Καὶ προσέθετε, «ἀπαιτῶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ σεβασμὸν πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν παλαιότερων γενεῶν, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον οὐδὲν σύστημα δὲν εἶναι τελειωτικόν, πᾶσα δὲ θεωρία παρευδοκιμεῖται τὸ πολὺ μετὰ τὴν παρέλευσιν μιᾶς γενεᾶς» (αὐτ.). Εἶναι δὲ ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι αἱ τοιαῦτα συντηρητικὰ ἀρχαῖα οὐδαμῶς παρεκώλυσαν τὸν ἄνδρα ἀπὸ τοῦ νὰ καταλάβῃ ἐπιφανῆ θέσιν ἐν τῇ νεωτέρῃ γερμανικῇ θεολογίᾳ.

Ὁ V. Dobsch. κατεῖχε πάντα ἐκεῖνα τὰ προσόντα, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ ἀναδειχθῆ, καὶ ἀνεδείχθη πράγματι, ὡς ἐρευνητὴς τῆς Κ. Δ., τ. ἔ. ἀριτάν φιλολογικὴν καὶ ἱστορικὴν καὶ θεολογικὴν μόρφωσιν, ἐν συνδυασμῷ μετὰ κριτικῆς ὀξυνοίας καὶ θαυμαστῆς ἐπιμελείας καὶ ἱκανῆς νηφαλιότητος.

Αἱ πρῶται ἐπιστημονικαὶ αὐτοῦ ἐνασχολήσεις περιστράφησαν περὶ ζητήματα, οἷα τὸ περὶ τῆς *φιλολογικῆς μορφῆς τῶν ἀποκρύφων τῆς Κ. Δ.* καὶ περὶ τῶν *βυζαντινῶν θρύλων*. Ἀκολούθως ἐνησχολήθη περὶ *τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν*, ἐπιστήσας ἰδιαζόντως τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἠθικὴν ἐπίδρασιν τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους. Ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀπέδιδε καὶ μετὰ πολλῆς εὐλαβείας ἴστατο πρὸ τοῦ γεγονότος τοῦ κενοῦ τάφου τοῦ Κυρίου. Ἐπειτα δ' ἐνησχολήθη περὶ τὴν *ἐρμηνευτικὴν μεθόδολογίαν* καὶ αὐτὴν τὴν *ἐρμηνείαν τῆς Κ. Δ.* Ὡς ἐρμηνευτὴς δὲν περιεφρόνητε τὴν θρησκευτολογικὴν λεγομένην μέθοδον, παρὰ πάσας τὰς ὑπερβολὰς αὐτῆς, ἀλλ' ὅμως ἦτο θιασώτης τοῦ «distinguamus», τοῦ ἐπιστημονικοῦ συνθήματος τοῦ ἀειμνήστου φίλου του Heinrici. Ὡς πιστὸς ἀντιπρόσωπος τῆς προπολεμικῆς θεολογίας εἶχε μὲν δυσπίστως πρὸς τὴν διαλεκτικὴν θεολογίαν τοῦ K. Barth, ἔξεικάμα δ' ὅμως τὴν ὑπ' ἐκεῖνου θεραπευομένην «ρεαλιστικὴν», ὡς ἔλεγεν, ἐρμηνείαν τῆς Κ. Δ. Ἐπίσης ἠσχολήθη περὶ τὴν *Βιβλικὴν θεολογίαν τῆς Κ. Δ.* Παρ' ὅλην δὲ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐφαρμογὴν τῆς ἱστορικῆς μεθόδου ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ παρέμεινε καὶ ἐνταῦθα ἐν πολλοῖς συντηρητικός. Οὕτω π. χ., πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐρρωμένως κατεπολέμησε τὴν ὑπὸ πολλῶν συγχρόνων γενομένην διάκρισιν μεταξὺ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Παύλου καὶ ὑπεστήριξε τὸ ἐνιαῖον τοῦ εὐαγγελίου, ἄρα δὲ καὶ τὸ ἐνιαῖον τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐπίσης ὀρθότατα παρετήρει, ἐναντίον τῆς φιλελευθέρου θεολογίας, «δὲν δύναιμι νὰ ἐννοήσω πῶς ἦτο δυνατόν νὰ προκύψῃ ἡ Ἐκκλησία

ἄνευ Ἰησοῦ καὶ δὴ ἄνευ τοιούτου Ἰησοῦ οἷον παριστᾶ αὐτὸν ἢ παράδοσις» καὶ ὅτι τὸ «ἐκ τοῦ μηδενὸς μηδὲν» τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἰσχύει καὶ ἐνταῦθα. Ἐπειτα ὁ D. ἐνησχολήθη ἐπὶ τινα χρόνον καὶ περὶ τὴν *πατερικὴν φιλολογοίαν* καὶ περὶ μελέτας ἀναγομένας εἰς τὴν *ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν*.

Ὁ v. Dobsch. δὲν περιορίσθη εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ πανεπιστημιακὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ θεολόγου ἀντιλαμβάνομενος πολὺ εὐρύτερον, ἀνέπτυξε καὶ ζωηρὰν κοινωνικὴν καὶ δὴ καὶ ἐποικοδομητικὴν παρὰ τοῖς φοιτηταῖς δρασίαν. Ὁ χριστιανισμός, ἔλεγεν, ὡς θρησκεία, δὲν εἶναι οὔτε ἀπλῆ διδασκαλία οὔτε ἀπλῆ λατρεία οὔτε κἄν ἀπλῆ ἠθικὴ, ἀλλ' εἶναι ζωὴ, ζωὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὴν πεποίθησίν του ταύτην ἐφρόντισε νὰ μὴ κρατήσῃ δι' ἑαυτὸν μόνον ὡς θεωρίαν.

Ὁ von Dobs. ὑπῆρξε τραγικὸς ἄνθρωπος κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τῆς ζωῆς του. Τρία ὑπῆρξαν τὰ μεγάλα ἐπιστημονικὰ ὄνειρα, εἰς ἃ ἀφιέρωσε τὸ μέγιστον μέρος τῆς ζωῆς του, χωρὶς δυστυχῶς νὰ δυνηθῆ νὰ τὰ πραγματοποιήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου. α') Ἡ συγγραφὴ μεγάλης ἱστορίας τῆς Βίβλου, β') ἡ τῆ συμπτῶσει πολυαριθμῶν συνεργατῶν συγκρότησις τοῦ Corpus hellenisticum, δηλ. ἡ συμπλήρωσις τοῦ ἔργου τοῦ Wettstein διὰ τῆς συλλογῆς πάντων τῶν εἰς τὴν Κ. Δ. παραλλήλων χωρίων ἐκ τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἑλληνιστικῆς φιλολογίας* καὶ γ) ἡ συμπλήρωσις τοῦ ἐν τῷ κριτικῇ τοῦ κειμένου τῆς Κ. Δ. ἔργου τοῦ εἰτέρου ἀειμνήστου φίλου του Gregory. Δυστυχῶς ἡ ἀπὸ ἐτῶν βασανίζουσα αὐτὸν πάθησις τῶν ὀφθαλμῶν του ἀπολήξασα εἰς πρόωρον τύφλωσιν παρεκώλυε σημαντικῶς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὀνειρῶν τούτων, παρὰ τὴν ἀξιοθαύμαστον καὶ ὄντως συγκινητικὴν ἐπιμονὴν αὐτοῦ, ὁ δὲ ἐπελθὼν πρόωρος θάνατος ἐτερομάτισε τὰς ὑπερανθρώπους αὐτοῦ προσπαθείας, πρὶν ἢ εὐτυχῆσῃ οὗτος νὰ ἴδῃ ὠριμάζοντας τοὺς καρποὺς αὐτοῦ. Εἶθε νὰ μὴ βραδύνη ἡ ἐμφάνισις τῶν ἀξίων συνεχιστῶν καὶ τελειωτῶν τῶν ἔργων τῶν ἀναληφθέντων ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός.

Τὰ κυριώτατα τῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι· Das Kerygma Petri (1893), Christusbilder (1899), Die urchristlichen Gemeinden (1902 μεταφρασθὲν καὶ ἀγγλιστί), Probleme des apostol. Zeitalters

* Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἐθεώρησε καλὸν νὰ ζητήσῃ διὰ τοῦ ὑποφαινομένου τὴν συνεργασίαν καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, ἀναθέσας εἰς αὐτὴν τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ποιητῶν (Ν. Λούβαρις, Π. Μπρατσιώτης, Εὐ. Ἀντωνιάδης, Ἐμμ. Παντελάκης, Σ. Λαμπρίδης).

(1904), Das apostol. Zeitalter (1905, μεταφρ. καὶ γαλλιστί, σουηδιστί, ἀγγλιστί), Ὑπόμνημα εἰς τὰς 2 πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστ. τοῦ Παύλου ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ Meyer (1909), The influence of the Bible on Civilisation (1914), Eb. Nestles Einführung in das griech. N. T. (4 Aufl 1923), Die Evangelische Theologie, ihr jetziger Stand u. ihre Aufgaben (II Neues Testam. 1927), Der Apostel Paulus (I, II, 1927). Πρὸς τούτοις ἐδημοσίευσεν καὶ μέγα πλῆθος μονογραφῶν εἴτε αὐτοτελῶν εἴτε εἰς παντοειδῆ περιοδικά, ἐξ ὧν ἐπ' ἐσχάτων εἶχεν ἀνατεθῆναι αὐτῷ ἢ διεύθυνσις τῶν Theol. Studien u. Kritiken.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ